

Asia: VN/25888/2024

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi sosiaalihuoltolain, vanhuspalvelulain ja asiakasmaksulain muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Pidätekö kannatettavana, että teknologisten ratkaisujen käyttämisestä sosiaalihuollon palveluissa säädettäisiin uudessa 47 §:ssä esitetyllä tavalla?

Ei

Jos kyllä, voitte esittää asiaan liittyvät näkökohtanne.

-

Jos ei, voitte esittää vaihtoehtoisia ratkaisumalleja ja muut asiaan liittyvät näkökohtanne.

Kehitysvammaliitto esittää, että valmistelua jatketaan. On tärkeää, että teknologisten ratkaisujen käyttämisestä sosiaalihuollon palveluissa säädetään tarkkarajaisesti. Esityksessä oleva näkemys asiakkaan yksilöllisestä tarpeesta ja edun ensisijaisuudesta teknologisten ratkaisujen käyttöönottamisessa tulee nostaa vahvemmin lähtökohdaksi teknologian hyödyntämiselle.

Esityksen keskeisenä puutteena on keskittyminen ikääntyneiden tarvitsemien palvelujen näkökulmaan ja muiden sosiaalipalveluja käyttävien ihmisten, kuten vammaisten henkilöiden ja heidän oikeuksiinsa liittyvän näkökulman puutteet. Kehitysvammaisten henkilöiden kohdalla avun ja tuen tarkoitus on itsenäisen elämän ja osallisuuden tukeminen ja yhdenvertaisuuden edistäminen hoivan, hoidon ja huolenpidon sijaan. Lisäksi ongelmallista on, että näkemys teknologian merkityksestä säästöjä tuottavana välineenä painottuu asiakkaan elämänlaadun ja itsenäisen elämän tukemisen sijaan.

Esityksessä tulisi vahvemmin arvioida teknologisten ratkaisujen suhdetta sosiaalihuoltolain ja vammaispalvelulain tarkoitukseen sekä arvioida laajemmin vaikutuksia vammaisten ihmisten ja eri ikäryhmien elämään hyötyjen ja haittojen näkökulmasta. Lisäksi esitystä olisi hyvä peilata sosiaali- ja terveystieteiden työhön palveluvalikoiman periaatteista.

Teknologian määrittelyssä tulisi huomioida erilaisten ratkaisujen käyttötarkoitus suhteessa sosiaalihuollon tavoitteeseen ja asiakkaan rooliin teknologisten ratkaisujen käytössä. Teknologia sisältää esimerkiksi välineitä ja sovelluksia, joita asiakas käyttää itse tai yhdessä työntekijän kanssa, tai joita työntekijä käyttää ilman asiakkaan aktiivista panosta. Tätä tulisi avata ja arvioida vahvemmin esityksessä.

Teknologian käyttö ei saa johtaa perusteettomaan perusoikeuksien rajoittamiseen. Sen tulee perustua samoihin eettisiin periaatteisiin kuin muunkin sosiaalihuollon palvelun.

Lisäksi tulisi selkeyttää täsmällisemmin suhdetta lääkinnällisen kuntoutuksen apuvälineisiin.

Pidättekö kannatettavana, että teknisestä valvonnasta sosiaalihuollon toimintayksikössä säädettäisiin uudessa 48 §:ssä ehdotetulla tavalla?

Ei

Jos kyllä, voitte esittää asiaan liittyvät näkökohtanne.

-

Jos ei, voitte esittää vaihtoehtoisia ratkaisumalleja ja muut asiaan liittyvät näkökohtanne.

Mikäli teknistä valvontaa käytetään, tulisi ratkaisuja tarkastella, eritellä ja määritellä tarkemmin suhteessa siihen, miten niiden käytössä turvataan ihmisten perusoikeudet.

Esimerkiksi yhteiset tilat rinnastuvat esityksessä julkisiin tiloihin, mikä voi johtaa virheellisiin tulkintoihin valvonnan oikeutuksesta. Sosiaalihuollon yksikössä oleva asukkaan käytössä oleva oma ja yhteiskäyttötila muodostavat henkilön kodin, jonka yksityisyyttä ja kotirauhaa on kunnioitettava. Yhteiskäyttötilan teknisessä valvonnassa valvonnan kohteeksi voivat joutua myös muut henkilöt kuin henkilö, jota valvonnan tarve koskee, esimerkiksi muut asiakkaat, läheiset ja työntekijät.

Lainsäädännössä tulee varmistaa, että toisen henkilön turvallisuuteen liittyvä valvonnan tarve ei saa rajoittaa toisen henkilön perusoikeuksien toteutumista.

Esityksessä ehdotetaan, että asiakkaalta ei pyydetä suostumusta teknologisen ratkaisun käyttöönottoon, vaan asiakkaan mielipide otetaan huomioon osana asiakasprosessia (palvelutarpeen arviointi, palvelusuunnitelma, päätös). Kannatatteko tätä ehdotusta? (HE-luonnos kappale 2.6)

Ei

Jos kyllä, voitte esittää asiaan liittyvät näkökohtanne.

Jos ei, voitte esittää, miksi asiakkaalta pitäisi pyytää suostumus ja muut asiaan liittyvät näkökohtanne.

Kehitysvammaliitto näkee tärkeänä, että teknologian käyttöön pyydetään lähtökohtaisesti henkilön suostumus. Erityisen perustelluista syistä, kun henkilön oma turvallisuus ja/tai terveys ovat vakavasti uhattuna (vakavan hengenvaaran riski, esim. epilepsian seuranta) riittäisi asiakkaan mielipiteen huomioon ottaminen. Nämä tilanteet tulisi määritellä tarkkarajaisesti lain perusteluosiossa.

Teknologian käytössä tulee huomioida asiakkaan oma tahtotila, joka vaikuttaa ratkaisujen käyttämiseen arjessa erityisesti, kun tavoitteena on, että asiakas käyttää itsenäisesti tai yhdessä työntekijän kanssa. Asiakkaan suostumus tulisi ymmärtää prosessina, ei kertaluonteisena päätöksenä. Avuksi päätöksen tekoon tulisi tarvittaessa tarjota vammaispalvelulain mukaista tuetun päätöksenteon palvelua. Suostumuksen puute ei aina johdu tiedon tai osaamisen puutteesta, vaan esimerkiksi epävarmuudesta tai huolista. Tällöin on tärkeää, että teknologiaa voisi kokeilla ennen lopullista päätöstä, jotta asiakas voi muodostaa mielipiteensä kokemuksen perusteella. Teknologian toimivuutta ja vaikutuksia on seurattava ja arvioitava uudelleen. Jos ratkaisu ei toimi, se voidaan lopettaa tai muuttaa asiakkaan tarpeiden mukaan.

Teknologian näkökulmaa olisi tärkeä peilata myös itsemääräämisoikeutta vahvistavan IMO-työryhmän työhön. Käynnissä on mm. itsemääräämisoikeutta koskevan oppaan tuottaminen. Esimerkiksi kehitysvammaisten henkilöiden kohdalla viranomaisohjauksen nykykäytännön mukaan henkilötyö on aina ensisijaista suhteessa teknologiaan eli henkilötyötä pidetään vähemmän rajoittavana kuin teknologiaa. Toisaalta asiakkaan kokemus voi olla päinvastainen: teknologia voi tuntua vähemmän tunkeilevalta kuin ihmisen läsnäolo. Asiakkaalla tulisi olla päätäntävaltaa siihen, kumpi vaihtoehto – ihminen vai teknologia – koetaan vähemmän rajoittavaksi.

Pidättekö kannatettavana, että teknisestä valvonnasta sosiaalihuollon toimintayksikön yhteisissä tiloissa säädetään?

Kyllä

Jos kyllä, voitte esittää asiaan liittyvät näkökohtanne.

Mikäli teknistä valvontaa käytetään, tulisi arvioida täsmällisemmin myös miksi valvotaan, sekä arvioida hyötyjä ja haittoja suhteessa tähän.

Esimerkiksi yöaikainen kameravalvonta asiakkaiden terveyden, turvallisuuden ja hyvinvoinnin seuraamiseksi voi turvata asiakkaiden yörauhaa ilman, että työntekijän tarvitsee liikkua yksikön käytävillä, sekä tukea työntekijää reagoimaan asiakkaiden tarpeisiin ilman, että jokaisessa yksikössä on oma yötyöntekijä.

Samalla tulee huomioida kuitenkin mahdollinen viive, joka voi syntyä avun tarpeeseen vastaamisessa tai turvallisuuteen liittyvään tilanteeseen puuttumisessa ja vaarojen ennaltaehkäisyssä, mikäli teknisellä valvonnalla korvataan työntekijän läsnäolo. Työntekijän läsnäololla voi olla myös ennaltaehkäisevä vaikutus turvallisuuteen liittyvien haastavien tilanteiden ehkäisyssä ja se voi luoda turvallisuuden tunnetta, joka vaikuttaa positiivisesti asiakkaan hyvinvointiin ja toimintaan.

Jos ei, voitte esittää, miksi teknisestä valvonnasta ei pitäisi säätää ja muut asiaan liittyvät näkökohtanne.

-

Missä tilanteissa katsotte, että toimintayksikössä olisi tarpeen käyttää tallentavaa kameravalvontaa? Millainen prosessi liittyy tallentavan kameravalvonnan käyttämiseen

Kehitysvammaliitto ei näe tarvetta tallentavaan kameravalvontaan ja näkee käytössä suuria tietosuojongelmia. On tilanteita, joissa se voisivat tulla kysymykseen, mutta näistä tulisi säätää tarkkarajaisesti tilanne kuvaten (esim. kyse kameravalvonnasta lääkehuoneessa) eikä yleisenä säädöksenä.

Pidättekö kannatettavana, että laissa säädettäisiin, että asiakasprosessin aikana on arvioitava teknologian hyödyntämisen mahdollisuus asiakkaan sosiaalipalveluissa?

Kyllä

Jos kyllä, voitte esittää asiaan liittyvät näkökohtanne.

Kehitysvammaliitto pitää hyvänä, että sääntelyllä edistetään teknologisten ratkaisujen yhdenvertaista saatavuutta. Hyvinvointialueilla on erilaisia käytäntöjä siitä, mitä teknologioita saa käyttää, mikä johtaa asiakkaiden eriarvoiseen asemaan. Joillain alueilla teknologian käyttö on rajoitetumpaa kustannus- tai tietoturvasyistä. Teknologisia ratkaisuja tulisi tarjota palveluissa systemaattisemmin muiden palveluiden tukena ja vaihtoehtona asiakkaan tarpeen mukaisesti.

Palvelutarpeenarvioinnissa on huomioitava asiakkaan toimintakyky, digitaidot, käytettävissä olevat laitteet ja asiakkaan halukkuus ja huolet, jotka liittyvät ratkaisujen käyttöönottamiseen sekä arvioitava, onko teknologinen ratkaisu tarkoituksenmukainen asiakkaan tilanteeseen. Esimerkiksi etäohjaus voi olla hyödyllinen lisätuki tai vaihtoehto fyysiselle käynnille, mutta ei sovi kaikille, esimerkiksi henkilölle, joka on riskissä syrjäytyä kaikista ihmiskontakteista.

Teknologian käyttöönottaminen edellyttää asiakkaan riittävää neuvontaa ja ohjausta sekä tukea teknologian käytön alkuvaiheeseen. Näihin liittyvä osaaminen ja vastuut tulisi huomioida sääntelyssä.

Jos ei, voitte esittää, miksi arviointivelvollisuudesta ei tulisi säätää.

-

**Pidätekö kannatettavana, että asiakasmaksulain 10 e §:ään lisätään uusi momentti, jonka nojalla turva-
auttamispalvelun toteuttamisesta osana kotihoitoa voidaan periä maksu?**

-

Jos kyllä, voitte esittää asiaan liittyvät näkökohtanne.

-

Jos ei, voitte esittää, miksi ei tulisi säätää ehdotetulla tavalla.

-

**Pidätekö kannatettavana, että teknologian huomioimiselle iäkkäiden ympärivuorokautisen hoidon
henkilöstömitoituksen laskemisessa asetettaisiin maksimiraja?**

-

Jos kyllä, voitte esittää asiaan liittyvät näkökohtanne.

-

Jos ei, voitte esittää vaihtoehtoisia ratkaisumalleja ja muut asiaan liittyvät näkökohtanne.

-

**Jos kannatatte maksimirajan asettamista teknologian huomioimiselle iäkkäiden ympärivuorokautisen
hoidon henkilöstömitoituksen laskemisessa, onko ehdotettu 0,04 mielestänne sopiva?**

-

Jos kyllä, voitte esittää asiaan liittyvät näkökohtanne.

-

Jos ei, voitte esittää vaihtoehtoisia ratkaisumalleja ja muut asiaan liittyvät näkökohtanne.

-

**Pidätekö kannatettavana, että iäkkäiden ympärivuorokautisen hoidon vähimmäishenkilöstömitoitus olisi
edelleen 0,6 työntekijää asiakasta kohti, jota ei voitaisi teknologioita käytettäessä alittaa?**

-

Jos kyllä, voitte esittää asiaan liittyvät näkökohtanne.

-

Jos ei, voitte esittää vaihtoehtoisia ratkaisumalleja ja muut asiaan liittyvät näkökohtanne.

-

**Valmistelussa on arvioitu, että lääkehuoltoon, yöaikaiseen valvontaan ja kirjaamiseen liittyvillä
teknologioilla voi olla henkilöstövaikutuksia. Näettekö, että iäkkäiden ympärivuorokautisessa hoidossa
voisi vielä olla joitakin muita välittömän asiakastyön tehtäviä, joissa teknologian avulla voitaisiin vähentää
henkilöstötarvetta?**

-

Jos kyllä, mitä tehtäviä ne olisivat ja millä teknologialla henkilöstötarvetta voitaisiin vähentää?

-

Kannustaako esitys mielestänne investoimaan uusiin teknologioihin sosiaalihuollon palveluissa (myös muissa kuin iäkkäiden ympärivuorokautisessa hoidossa)?

Ei

Voitte esittää teknologiainvestointeihin liittyviä näkökohtia.

Esitys itsessään ei ole riittävä kannustin, vaan lainsäädännön lisäksi on tärkeä kiinnittää huomiota toimeenpanon tukemiseen. Teknologian käyttöönoton vaatimia investointeja on vaikea tehdä nykyisessä hyvinvointialueiden taloudellisessa tilanteessa ilman erillistä rahoitusta. Myös osaamiseen tulee investoida. Sosiaalihuollon ammattilaisten osaamistaso ja asenteet vaihtelevat suuresti, mikä hidastaa teknologian sujuvaa käyttöönottoa. Teknologian käyttöönotto edellyttää, että henkilöstö on mukana ja saa riittävää koulutusta. Edistämistä voisi tukea myös se, että alueita veloitetaan tekemään ja ylläpitämään kuvaksia siitä, mitä teknologisia ratkaisuja on tarjolla. Tämä edistäisi tietopohjaa.

Voitte esittää muut asiaan liittyvät näkökohtanne ehdotuksen vaikutuksista.

-

Rieppo Susanna
Kehitysvammaliitto